

MONIKA BUJEWSKA

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

mb370496@wp.pl

ORCID: orcid.org/0000-0001-7726-9866

SPOŁECZNA KRUCJATA MIŁOŚCI FORMUŁUJĄCA CZŁOWIEKA, RODZINĘ I NARÓD W MYŚLI KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SPLP.2022.002>

Streszczenie

Społeczna Krucjata Miłości formułuje człowieka, rodzinę i naród. Kardynał Stefan Wyszyński zabiegał o ład i porządek narodu. Uważał, że wszystko w dużej mierze zależne jest od budowania podstaw w rodzinie. Połączenie rodziny i narodu przyczynia się do wzrostu wiary oraz do budowania tożsamości i prawidłowości w rodzinie. W ujęciu Prymasa naród jest rodziną rodzin, o którą trzeba dbać. W personalizm człowieka wpisuje się wartość pracy, która podnosi sprawność fizyczną oraz intelektualną, a także pozytywnie wpływa na rozwój osobowy człowieka. Przeżywane doświadczenia w pracy dają mądrość życiową, która wzywa do cnoty nieskwapliwości. Sumienność, pilność oraz cichość – na te cechy szczególnie zwracał uwagę myśliciel. Zadaniem człowieka jest nieustanne dążenie do przewyższania siebie i swoich słabości. Należy na nowo odkryć swoją ludzką tożsamość i zastanowić się nad programem godnego człowieka.

Słowa kluczowe: *człowieczeństwo, naród, rodzina, Społeczna Krucjata, Stefan Wyszyński*

*THE SOCIAL CRUSADE OF LOVE
AS FORMATION OF MAN, FAMILY AND NATION
IN THE THOUGHT OF STEFAN CARDINAL WYSZYŃSKI*

Abstract

The Social Crusade of Love defines man, family and nation. Cardinal Stefan Wyszyński strove for the order and peace in the nation. He believed that everything largely depended on Christian formation of families. The connection between family and nation contributes to the growth of faith and the building of identity of families. In Primate's view the nation is a family of families that must be cared for. The human personalism includes the value of work, which enhances physical and intellectual fitness and positively influences human personal development. Work experience gives wisdom for life which calls for the virtue of unwaveringness. Conscientiousness, diligence and meekness – these qualities were particularly emphasised by Wyszyński. The human task is to constantly strive to overcome oneself and one's own weaknesses. Everyone must rediscover his or her identity and reflect on the programme of life worthy of a human being.

Keywords: *humanity, nation, family, Social Crusade, Stefan Wyszyński*

Spółeczna Krucjata Miłości w myśli Stefana Wyszyńskiego staje się implikacją dla człowieka XXI wieku. Powstały konstrukt programowy formułuje człowieka, rodzinę i naród. Obejmuje następujące zagadnienia: podmiotowości, godności, wartości pracy oraz kultury czasu wolnego. Celem pracy jest zaprezentowanie Programu Społecznej Krucjaty opracowanego przez polskiego kardynała oraz dokonanie krytycznej analizy recepcji powstałej myśli. Na podstawie programu zostaną sporządzone praktyczne implikacje w kontekście funkcjonowania człowieka w życiu społecznym. Rozważania społeczne Wyszyńskiego podążały w kierunku udzielenia odpowiedzi na pytanie: *Kimże jest człowiek?* Prymas stawiając tezę: „człowiek istota nieznaną”, uznał, że kształtuje się ona w rodzinie i narodzie. Właściwe interpretowanie człowieczeństwa oraz idei posiadanego skarbu staje się odpowiedzialnym podłożem budowania więzi międzyludzkiej i sprawiedliwości społecznej¹.

¹ S. Wyszyński, *Jestem przy Tobie – Apele Jasnogórskie*, Miejsce Piastowe 1983, s. 15, 29, 66.

1. PRZYCZYNY POWSTANIA PROGRAMU SPOŁECZNEJ KRUCJATY

Wywoływane ataki komunistyczne na ludność cywilną, brak poszanowania wolności religijnej, duchowe przyczyny zła społecznego, gospodarczy niepokój, przyczyny prawno-społeczne spowodowały, że Wyszyński skonstruował Program Społecznej Kruczaty Miłości.

Poniższy schemat prezentuje przyczyny powstania Społecznej Kruczaty w ujęciu Stefana Wyszyńskiego.

Schemat. Przyczyny powstania Programu Społecznej Kruczaty

DUCHOWE PRZYCZYNY ZŁA SPOŁECZNEGO

- żądza nowości i zmian w życiu
- zanik wrażliwości na ludzkie problemy

GOSPODARCZE PRZYCZYNY NIEPOKOJU SPOŁECZNEGO

- zakłócenie równowagi gospodarczej – bogactwo elity
- konkurencja na rynku
- międzypaństwowa walka o przewagę gospodarczą

PRZYCZYNY PRAWNO-SPOŁECZNE

- pogorszenie stosunku między przedsiębiorcą a pracodawcą
- walka o prawa w stowarzyszeniach i zgrupowaniach

PRZYCZYNY MORALNO-RELIGIJNE

- wyzbywanie się ducha chrześcijańskiego
- wykluczenie moralności i etyki podczas rozwiązywania problemów społecznych, ekonomicznych i gospodarczych

Źródło: *Opracowanie własne.*

Dokonując analizy załączonego schematu nr 1 zauważono, że Wyszyński wymienił cztery główne kategorie przyczyn, którym przyporządkowane są rozbudowane zagadnienia mieszczące się w obrębie społecznego funkcjonowania człowieka². Duchowny nawiązał do biblijnego cytatu: „Korzeniem wszelkiego zła jest chciwość” próbując zrozumieć źródła współczesnych nieszczęść społecznych. Bieda, ubóstwo, nędza, konflikty, wyzbywanie się ducha chrześcijańskiego, żądza zmian sprawia, że należy przyjrzeć się społecznemu istnieniu jednostki³.

² Tenże, *Miłość i sprawiedliwość – społecznoarozważania społeczne*, Warszawa 2021, s. 316.

³ 1 Tym 6, 10.

Duchowe przyczyny zła społecznego dotyczą wewnętrznej egzystencji. Wyszyński uważał, że człowiek ulega żądzy nowości. Polityczno-społeczne uwarunkowania na tle komunistycznych rządów wprowadzały bunt, wywrotność oraz dążyły do zrewolucjonizowania⁴. Kapłan zachęcał, by przemyśleć biblijne słowa Chrystusa: „Nie samym chlebem żyje człowiek”⁵. Uważał, że jednostka powinna oddalić od siebie dobra materialne i uwrażliwić serce. Dokonanie wewnętrznej odnowy jest możliwe, jeżeli człowiek otworzy się na sumienie: osobiste, rodzinne, narodowe, zawodowe oraz obywatelsko-polityczne. Sumienie przez Wyszyńskiego ujmowane jest jako etyczna odmiana w komponencie teologiczno-katechetycznym. Ukształtowane przez dekalog, moralność, wewnętrzną powinność należy połączyć z narodowym komponentem, który wzbudza poczucie narodowej odpowiedzialności⁶.

Gospodarcze przyczyny niepokoju społecznego ukierunkowane są na zakłócenia równowagi gospodarczej. Wyszyński dostrzegał, że społeczeństwo dokonuje nielegalnych i nieuczciwych transakcji handlowych. Zwracał uwagę na rynek giełdowy i zagłuszanie moralności sumienia⁷. W ujęciu kapłana – dochodziło do zjawiska „opluwania własnego gniazda”, w którym zatracana była indywidualna odrębność: narodowa i kulturowa. Człowiek powinien postępować w zgodzie z moralnością. Należy zastanowić się, zanim podejmie się decyzję o wstąpieniu w nowe ruchy ideologiczne. Młodego człowieka należy wychować w taki sposób, by w rodzinie czerpał wzorce postępowania i potrafił podążać w kierunku samowychowania i samodzielnego podejmowania dojrzałych decyzji⁸.

Natomiast przyczyny prawno-społeczne dotyczą zakresu relacji pracodawcy i pracownika. Wyszyński zauważył, że status rodzinno-społeczny został wyparty przez status ekonomiczny. Coraz częściej pracodawca skupiony jest wyłącznie na wykonanej pracy pracownika. Nie zwraca uwagi na problemy rodzinne. W kategorię prawno-społeczną umiejscawiane są prawne uwarunkowania. Duchowny nie krytykuje zrzeszania się grup zawodowych, które mają prawo do podejmowania strajku, ponieważ to wynika z dbania o swoje prawa⁹.

Ostatnią kategorią przyczyn są kwestie moralno-religijne. Wyzbywanie się ducha chrześcijańskiego powoduje spustoszenie w życiu społeczno-gospodarczym. Ustrój komunistyczny wprowadzał zmiany, w których dominowało odejście od wartościowych wzorców moralnych.

⁴ S. Wyszyński, *Miłość i sprawiedliwość*, s. 316, 317.

⁵ Pwt. 8,3.

⁶ S. Wyszyński, *Sumienie Prawe u podstaw odnowy życia narodowego*, Warszawa 1996, s. 8.

⁷ Tenże, *Miłość i sprawiedliwość*, 318–320.

⁸ M. Bujewska, *Rodzina podstawą budowania społecznego narodu w komponencie nauczania Stefana Kardynała Wyszyńskiego*, w: *Rodzina – sport, zdrowie, bezpieczeństwo*, red. J. Zimny, Stałowa Wola 2021, s. 11,

⁹ S. Wyszyński, *Miłość i sprawiedliwość*, s. 320, 321.

Podsumowując zestawienie przyczyn, które stały się inspiracją do napisania Programu Społecznej Krucjaty Miłości można konstatować, że całokształt przyczyn dostrzeganych przez Wyszyńskiego negatywnie oddziałuje na funkcjonowanie jednostki. Nienaruszalność podmiotowości jest możliwa, gdy człowiek uświadomi sobie przyczyny powodujące niepokój społeczno-gospodarczy oraz polityczno-ekonomiczny. Praca nad samym sobą, wspólny wysiłek: jednostki, Kościoła, państwa i rodziny może wprowadzić społeczny ład. Implikacją na współczesny niepokój cywilizacyjno-gospodarczy jest Program Społecznej Krucjaty Miłości¹⁰.

2. IDEA SPOŁECZNEJ KRUCJATY MIŁOŚCI W UJĘCIU PRYMASA WYSZYŃSKIEGO

W 1967 roku w liście pasterskim rozpoczynającym Wielki Post został ogłoszony Program Społecznej Krucjaty Miłości. Wyszyński uważał, że „Człowiekiem nie można administrować, tak jak administruje się węglem, miedzią, zbożem i wszystkim innym”. Dlatego trzeba wskazać mu odpowiednie wartości i drogę, którą sam sobie wybierze. Należy zwrócić uwagę na kreowanie własnej tożsamości¹¹.

Poniżej zaprezentowano *ABC Społecznej Krucjaty Miłości*, w którą wpisuje się szeroko rozumiane człowieczeństwo, godność oraz wartość pracy i sumienia.

ABC Społecznej Krucjaty Miłości

1. „Szanuj każdego człowieka, bo Chrystus w nim żyje. Bądź wrażliwy na drugiego człowieka, twojego brata (siostrę).
2. Myśl dobrze o wszystkich – nie myśl źle o nikim. Staraj się nawet w najgorszym znaleźć coś dobrego.
3. Mów zawsze życzliwie o drugich – nie mów źle o bliźnich. Napraw krzywdę wyrządzoną słowem. Nie czyn rozdzwiewku między ludźmi.
4. Rozmawiaj z każdym językiem miłości. Nie podnoś głosu. Nie przeklinaj. Nie rób przykrości. Nie wyciskaj łez. Uspokajaj i okazuj dobroć.
5. Przebaczaj wszystko wszystkim. Nie chowaj w sercu urazy. Zawsze pierwszy wyciągnij rękę do zgody.
6. Działaj zawsze na korzyść bliźniego. Czyn dobrze każdemu, jakbyś pragnął, aby tobie tak czyniono. Nie myśl o tym, co tobie jest kto winien, ale co Ty jesteś winien innym.

¹⁰ Tamże, s. 322, 323.

¹¹ A. Kożyczkowska, *Stefana Wyszyńskiego antropologia „możliwości”: ludzka praxis jako płaszczyzna*, „Forum Oświatowe” 1(42), 2010, s. 115–141.

7. Czynn timer współczuj w cierpieniu. Chętnie spiesz z pociechą, radą, pomocą, sercem.
8. Pracuj rzetelnie, bo z owoców twej pracy korzystają inni, jak Ty korzystasz z pracy drugich.
9. Włącz się w społeczną pomoc bliźnim. Otwórz się ku ubogim i chorym. Użyczaj ze swego. Staraj się dostrzec potrzebujących wokół siebie.
10. Módl się za wszystkich, nawet za nieprzyjaciół¹².

W szczególny sposób należy zwrócić uwagę na punkt drugi, czwarty, ósmy i dziewiąty. Pokazują one, że człowiek nie powinien w negatywnych odczuciach postrzegać drugiego człowieka. Wyszyński nawoływał, by w każdej osobie potrafić odnaleźć coś pozytywnego, ponieważ nie ma złych ludzi. Punkt czwarty wskazuje na bardzo ważną kwestię językową. Dbanie o kulturę słowa jest dostrzegalne w myśli społecznej kapłana¹³. „Wyrazem naszego szacunku dla człowieka jest posługiwanie się mową ojczystą, przemawianie językiem czystym, pięknym, takim który jak czerpak umie z myśli ludzkiej wziąć całą treść, by zamknąć ją w słowie.... Musimy mieć ambicję, bo nie jesteśmy narodem śmieci... My nie śmiemy i nie pozwolimy, aby ktokolwiek uważał naród polski za naród bez swojej własnej mowy ojczystej, bez własnej twórczości, bez dziejów, i bez kultury, na którą nas, jak widać – stać”¹⁴.

Natomiast przywołany ósmy punkt skupia uwagę na myśli o wartości wykonywanej pracy. Duchownemu zależało, by każdy rzetelnie i uczciwie wykonywał powierzone obowiązki. Przeżywane doświadczenia w pracy dają człowiekowi mądrość życiową, która wzywa do cnoty nieskwapliwości. Sumienność, pilność oraz cichość – na te cechy szczególnie zwracał uwagę myśliciel, które zostaną szczegółowo omówione w podrozdziale poświęconym pracy¹⁵.

Przedostatni punkt Programu Krucjaty odnosi się do bezinteresowności, pomocy drugiemu człowiekowi, który jest słabszy i potrzebujący. Sumienie obywatelsko-polityczne ukierunkowane jest przez prymat człowieka. Wyszyński podkreślał, że bardzo ważne jest niesienie pomocy oraz służba bliźniemu¹⁶. „Warto służyć każdemu człowiekowi i dla każdego warto się poświęcić”¹⁷.

Należy zaznaczyć, że wbrew pozorom ostatni punkt jest bardzo istotny, ponieważ dobitnie pokazuje, że kapłan swoim życiem wcielał program, wprowadzał zasady w życie. Modlitwa za nieprzyjaciół jest bardzo trudnym zadaniem. Czas internowa-

¹² S. Wyszyński, *Głos z Jasnej Góry*, Warszawa 2021, s. 509, 511.

¹³ Tenże, *Jedna jest Polska – wybór przemówień i kazań*, Warszawa 2001, s. 58.

¹⁴ Tamże, s. 58, 59.

¹⁵ Tenże, *Miłość*, s. 345, 137.

¹⁶ Tenże, *Sumienie prawe*, s. 22, 23.

¹⁷ Tenże, *Kromka chleba – wybór myśli i aforyzmów z kazań, przemówień i rozważań*, Warszawa 2008, s. 30.

nia i izolacji Kardynała w komunistycznym areszcie wykazał, że „Czas to Miłość”¹⁸. Będąc w Komańczy, dnia 13.03.1956 roku dowiedział się o śmierci Bolesława Bieruta. Nie odczuwał złości i urazy do człowieka, który miał wpływ na jego kalendarium wydarzeń. Pomimo iż Bierut został objęty ekskomuniką kościelną, nie został przekreślony przez Wyszyńskiego. Duchowny odprawił mszę św. za tego agenta NKWD i przebaczył winowajcy, uważając, że to Pan Bóg osądzi ludzkie czyny¹⁹. Uważał, że „człowiek nigdy nie upadnie beznadziejnie, ma bowiem zawsze możliwość podźwignięcia się”²⁰.

Dokonując interpretacji i krytycznej analizy prymasowskiego programu, można dostrzec, że jest to program odnowy funkcjonowania życia społecznego człowieka. Wyszyński proponuje, by dokonywać zmian w swoim środowisku pracy, rodzinnym i społecznym, rozpoczynając pracę nad samym sobą. Wprowadzanie zmian od siebie samego jest jednym z najtrudniejszych zadań, ponieważ „ludzie pragną szacunku i choćby odrobiny serca... Jakże to mało i jakże nieskończenie... wiele”²¹.

Uważam, że przedstawione dziesięć punktów ABC Społecznej Krucjaty, w moim przekonaniu można nazwać *Społecznym Dekalogiem postępowania*. Swoją interpretację uzasadniam argumentem, że w nauczaniu Kościoła katolickiego istnieje również X Przykazań Bożych, które są moralnymi wskazaniem dla człowieka wierzącego. W związku, iż program Wyszyńskiego zawiera dziesięć wskazań postępowania oraz budowania relacji międzyludzkich, to powstałą krucjatę można synonimicznie określić społecznym dekalogiem.

3. CZŁOWIECZEŃSTWO W SPOŁECZNEJ KRUCJACIE STEFANA WYSZYŃSKIEGO

Człowieczeństwo w myśli społecznej Stefana Wyszyńskiego nie jest powierzchowne. Powinno być rozumiane i interpretowane jako skarb, który zawiera w sobie następujące komponenty: godność człowieka, wartość ludzkiej pracy, kulturę czasu wolnego oraz rodzinę, która tworzy naród. Nie jest łatwo wychować młodego człowieka w zgodzie z wiarą i odpowiedzialnością, dlatego można go nazwać „istotą nieznaną”. Jest „istotą nieznaną”, ponieważ nikt nie jest w stanie przewidzieć toku myślenia i dokonanych wyborów i decyzji. Interpretacja skarbu człowieczeństwa zgłębia zagadnienie: godności kobiety, wartości ludzkiej pracy, kultury czasu wolnego oraz rodziny i narodu. Skarbem jest również obdarzenie jednostki w rozum oraz w niewyczerpalne przymioty ludzkiego serca, na które

¹⁸ Tenże, *Czas to miłość*, Częstochowa 2017, s. 5.

¹⁹ Tenże, *Zapiski więzienne*, Warszawa 2006, s. 224.

²⁰ Tenże, *Rozważania różańcowe*, Warszawa 2020, s. 14.

²¹ Tenże, *Miłością napelnieni*, Częstochowa 2011, s. 4.

składa się bezinteresowność, odwaga oraz otwartość na drugiego człowieka²². Dnia 21.06.1996 roku duchowny powiedział, że „nie ma czego bać się ludzi wtedy, gdy się modlą, gdy wierzą i miłują. Trzeba bać się ludzi wtedy, gdy przestaną już wierzyć, gdy przestaną się modlić i gdy nie będą już miłować”²³. To pokazuje wielkość człowieczeństwa.

3.1. Godność człowieka w biografistyce oraz myśli społeczno-humanistycznej Stefana Wyszyńskiego

W ideę społeczną Wyszyńskiego wpisuje się radykalna myśl społeczno-humanistyczna ukierunkowana na człowieka. Wydarzenia z życia duchownego, zmaganie się z totalitaryzmami XX wieku niewątpliwie sprawiły, że duchowny stawał w obronie uciemiężonych i bezsilnych osób. Poddając krytycznej analizie biografię Wyszyńskiego oraz jego homilie, przemówienia, pozostawione teksty można dostrzec aspekt podmiotowości zlokalizowany w systemie społecznym²⁴.

Radykalny humanizm polegał na tym, że kardynał Stefan Wyszyński nigdy nie stawiał oporu wobec człowieka, ponieważ widział w człowieku nośnik Boga. Dlatego bulwersował się, gdy słyszał o nierządzie, przemocy i gwałceniu praw człowieka. Uważał, że nie można ranić człowieka, ponieważ został on stworzony na obraz Pana Boga, dlatego należy go szanować i afirmować. Wspomniana radykalność stawia opór wobec konstruktów myślowych, które nie dostrzegają w człowieku podmiotowości, lecz bezmyślne narzędzie do wykorzystania, zrealizowania bezdusznych propagandowych i politycznych celów²⁵.

Myślowa dojrzałość duchownego została uwypuklona w szczególnie sposób podczas prowadzonych dyplomatycznych rozmów z władzami komunistycznymi. Prymas i Mąż Stanu wiedział, w jaki sposób prowadzić rozmowę, by nie przekroczyć pewnych granic. Z *Zapisków więziennych* można dostrzec, że szanował on swoich oprawców. W milicji, która sprawowała wartość przed jego celem, również dostrzegał człowieka, ponieważ Prymas nie stawał przeciwko człowiekowi. On stawiał opór wobec ideologii komunistycznej, marksistowskiej i budowanemu na tym podłożu systemu. Dlatego człowiek potrzebuje roztropnego języka, który pozwoli mu wyartykułować opór wobec władzy i świata, w sytuacji, gdy podejmowane decyzje na szczeblu rządowym godzą w ludzką wolność i prawo podejmowania decyzji²⁶. *Zapiski więzienne* stały się pewnego rodzaju językiem kapłana oraz narzędziem pozwalającym w ten sposób wewnętrznie wyrzucić z siebie emocje i przełożyć je na notatki. Sam przyznał: „Znam się nieco na sztuce dziennikarskiej. Od młodości

²² Tenże, *Kimże jest człowiek*, Warszawa 1987, s. 10, 11.

²³ Tenże, *Soli Deo – 100 myśli Prymasa Tysiąclecia*, Pelplin 2020, s. 42.

²⁴ A. Micewski, *Kardynał Wyszyński Prymas i Mąż Stanu*, Paris 1982, s. 49, 57, 100, 115, 194.

²⁵ S. Wyszyński, *Wiara i odpowiedzialność*, Zielonka 2021, s. 39, 65.

²⁶ Tenże, *Kazania Świętokrzyskie (1974–1976)*, Warszawa 2021, s. 39.

bowiem byłem redaktorem najrozmaitszych pism. Tak mnie jakoś Pan Bóg urządził”²⁷. Można domniemać, że są one konkretnym studium biograficznym stawiającym rozdarty bunt i niemoc wobec systemu komunistycznego. Milczenie Stefana Wyszyńskiego w czasie internowania, brak kontaktu z wiernymi było dla niego symbolem radykalnego zrezygnowania z wolności²⁸. „Nie można uwolnić się od myśli, co zrobiłby święty Paweł dziś, gdyby chodził po moim korytarzu? Może wziąłby opłatek i poszedł na dół, by powiedzieć dozorczy: ‘Bracie!’ Czy pytałby o światopogląd? Czy lękałby się przekroczenia ‘regulaminu’? – A tak by człowiek pragnął mieć tyle wolności, by przynajmniej każdemu mógł powiedzieć: ‘Bracie mój!’ Chyba nie byłaby to ‘niedozwolona propaganda’”²⁹. Wskazany fragment z Prudnika Śląskiego szczególnie dowodzi, że Wyszyński czuł się uwięziony wobec panującego systemu. Brak możliwości okazania ludzkiego odruchu dozorczy było dla niego bólem i wewnętrznym niepokojem.

Nie można mówić o godności, pomijając zagadnienie człowieczeństwa. Wyszyński proponował, by w rupieciarni naszego życia znaleźć drogocenną perłę, oczyścić ją z błota. W alegoryczny i metaforyczny sposób można zinterpretować oczyszczenie z błota jako oczyszczenie i posprzątanie ze zła i wejście na drogę moralności. Człowiek w rupieciarni, w trudach i codzienności powinien nieustannie się zmieniać, odkrywać na nowo ludzką godność, podkreślać afirmację osoby oraz kierować się moralnością, która staje się drogowskazem³⁰.

Człowieczeństwo staje na straży obrony życia ludzkiego. Wyszyński negował, krytykował i nie popierał aborcji i eutanazji. Uważał, że żaden człowiek nie ma nadanego prawa dokonywania zabijania, które jest nazywane w delikatny sposób zabiegiem. Kardynał mocno i dobitnie nazywał kobiety morderczyniami, które zdecydowały się na zabicie bezbronnego dziecka. Twierdził, że w przyszłości trzeba zrobić wszystko, by władza w żadnej ustawie nie wyraziła zgody nadającej prawne pozwolenie na aborcję lub eutanazję³¹.

Ekonomia wymaga zdrowej moralności i zdrowych zasad etyki; dopiero wtedy czyny ekonomiczne są dobre, gdy czyny człowieka w ogóle są dobre³².

3.2. Kultura czasu wolnego w Społecznej Krucjacie i myśli Stefana Wyszyńskiego

Kultura czasu wolnego wymaga od człowieka wypracowania umiejętności odpoczynku. Wyszyński podkreślał, że należy zachowywać dobowy rytm pracy.

²⁷ M. Laskowska, *Ks. Stefan Wyszyński jako dziennikarz i redaktor (1924–1946)*, Toruń 2011, s. 7.

²⁸ S. Wyszyński, *Zapiski*, s. 45.

²⁹ Tamże, s. 124.

³⁰ Tenże, *Kimże jest człowiek*, s. 15.

³¹ Tenże, *Kazania Świętokrzyskie*, s. 29.

³² Tenże, *Nauczanie społeczne 1946–1981*, Warszawa 1990, s. 89.

Uważał, że w nocy należy odpocząć, ponieważ nocna praca powoduje zmęczenie i otępienie następnego dnia³³.

Sporządzone *Zapiski więzienne* są cennym dokumentem, które stały się pewnego rodzaju apogeum uwięzienia Prymasa. Można dostrzec w nich jeszcze głębszy sens, powstałej opowieści, która opowiada o wewnętrznej izolacji duchowego w swoje wnętrze. Na wielu stronach *Zapisków* można zauważyć, że duchowny nie próżnował, nie lubił siedzieć beczynnie. Zawsze wypełniał sobie czas, który w szczególnie sposób poświęcał na rozważania, modlitwę i kontemplacje. Wyszyński zawsze wcześniej wstawał i dzień rozpoczynał od modlitwy. Każda godzina była wypełniona³⁴.

Kultura czasu wolnego wpisuje się w Społeczną Krucjatę. Można zauważyć, że kapłan realizował program krucjaty w swoim życiu. Zawsze znajdował czas dla drugiego człowieka. Zawsze rzetelnie pracował i wykonywał swoje obowiązki³⁵. Modlitwa, praca i odpoczynek pozwalają zachować człowiekowi wewnętrzny balans oraz równowagę fizyczną, psychiczną i duchową³⁶.

3.3. Wartość pracy ludzkiej w Społecznej Krucjacie Stefana Wyszyńskiego

Wyszyński poświęcił wiele homilii myśli o wartości pracy oraz w obronie klasy robotniczej. Teologia chleba, pracy, fabryki oraz wartości ekonomicznych wpisują się w komponent myśli o wartości pracy. Cichość, sumiennosc, pilność oraz nieskwapliwość są bardzo ważne w pracy. One przeciwstawiają się lenistwu. Praca ma łączyć ludzi, a nie dążyć tylko w pogoni za zarobkiem³⁷. Przypominał robotnikom, by mieli świadomość owoców pracy, by nie zapominali o Stwórcy. Zachęcał, by człowiek starał się wykonywać swoją pracę w taki sposób jak żołnierz Chrystusowy, który jest zharmonizowany, panuje nad sobą i ma zachowaną równowagę ducha³⁸.

„Do tego kraju, gdzie kruszynę chleba / Podnoszę z ziemi przez uszanowanie dla darów Nieba...”³⁹. Zacytowany fragment wiersza Norwida idealnie pokazuje, że Wyszyńskiemu zależało na uszanowaniu chleba powszedniego. W wierszu wskazał na etykę sumienia zawodowego, które nakazuje człowiekowi dbanie o wypracowanie dobra⁴⁰.

Rozważania o wartości pracy proponują wypracowanie umiejętności planowania zadań w pracy. Praca ma być potrzebą natury ludzkiej, ma stanowić wyzw-

³³ Tenże, *O godności kobiety*, Zielonka 2020, s. 89–90.

³⁴ Tenże, *Zapiski więzienne*, s. 49, 50.

³⁵ A. Micewski, *Stefan Kardynał Wyszyński (1901–1981)*, Warszawa 2000, s. 102–103.

³⁶ J. Jastrzębski, *Bl. Stefan Wyszyński – Prymas do odkrycia*, Kraków 2021, s. 24–25.

³⁷ Tamże, s. 58.

³⁸ S. Wyszyński, *Nauczanie społeczne*, s. 6, 60, 93.

³⁹ Tenże, *Sumienie Prawe*, s. 19

⁴⁰ Tamże.

lenie człowieka⁴¹. Wyszyński nazwał to programowaniem, które powinno być umiarkowane. Nie można za bardzo wybiegać w przyszłość i zakładać kagańca niewoli, lecz zdroworoządkowo planować zadania. Wyszyński wspominał o okresowym i rocznym planowaniu. Dostrzegał, że studenci planują rocznie swoje obowiązki i zadania, by móc zakończyć następny rok akademicki. Jednak nic nie przeszkadza, by planować dziennie, tygodniowo lub miesięczne. Terminowość planowania zależna jest od stylu funkcjonowania jednostki. Ważne, by planując zamierzone zadania, sumiennie wywiązywać się z założonego harmonogramu⁴².

Wyszyński wykazał potrzebę pedagogizacji duchowieństwa. Uważał, że kapłani powinni nauczać w formie alegorii, przykładów i wzajemnego dialogu, by móc znaleźć wspólny język z ludźmi, którzy nie są wprowadzeni w polemikę teologiczną. Kapłaństwo powinno dążyć do poznania prawdy i dostrzeżenia drugiego człowieka. Zachęcał do czujności pasterskiej, męstwa, optymizmu i radości⁴³.

Dokonując konceptualizacji i podsumowania zagadnienia pracy należy określić, że Wyszyński poświęcił wiele prac odnośnie do wartości pracy. Myśliciel uważał, że oddanie siebie w pracy powinno być interpretowane jako zaszczyt. Nie sztuką jest oddanie krwi za ojczyznę, lecz ofiarnie i mężnie pracować dla niej⁴⁴.

4. RODZINA I NARÓD W MYŚLI SPOŁECZNEJ STEFANA WYSZYŃSKIEGO

Rodzina i naród w ujęciu Wyszyńskiego postrzegane są jako nieodłączność i jedność. „To w rodzinie pod sercem matek kryje się cały naród”⁴⁵. Wynika to z istoty jego pedagogii wychowania narodowego. Wychowawczy nacisk został przełożony na rodziny. Jeżeli rodziny będą kierowały się zasadami moralnymi, będą szanowały godność i wartość prymatu człowieka, to naród polski również będzie w ten sposób postępował⁴⁶. „Wg. ideału rodziny domowej zbudowana jest również każda rodzina społeczna, nawet taka jak Kościół. Sam Chrystus w nim służy, rodząc nieustanne życie”⁴⁷. Kardynał dostrzegał wiele zagrożeń i kryzysów, z którymi musi zmierzyć się rodzina. Twierdził, że rozwody, rozpady rodzin, transformacje doprowadzają do społecznej klęski całego narodu. Prymas przejawiał

⁴¹ Tenże, *Duch pracy ludzkiej – myśli o wartości pracy*, Warszawa 2020, s. 33.

⁴² Tenże, *O godności kobiety*, s. 76, 77.

⁴³ Tenże, *List do moich kapłanów*, Warszawa 2019, s. 63, 66, 68, 365.

⁴⁴ Tenże, *Zapiski więzienne*, s. 19.

⁴⁵ Tenże, *Kościół, Naród, Ojczyzna*, Bydgoszcz 1992, s. 24.

⁴⁶ A. Rynio, *Idea narodu i odpowiedzialności za naród w kazaniach milejniejszych Czcigodnego Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Lublin 2020, s. 94.

⁴⁷ S. Wyszyński, *Czas*, s. 47.

autentyczną troskę o rodzinę. Uważał, że bez wiary człowiek nie będzie w stanie przezwyciężyć społecznego kryzysu⁴⁸.

Wyszyński dokonał porównania narodu do tysiącletniego dębu. Poniżej zaprezentowano jego interpretację. „Tkwi on swoimi korzeniami w glebie, czerpie soki z ziemi, umacnia swój pień, pręży się w konarach i w konarach daje podstawę dla gałęzi, gałązek, liści, kwiatów i owoców. Odmienia się stale i wciąż dostarcza coraz to nowych energii i owoców. Żywi nowe pokolenia. [...] Biada jednak temu, kto chciałby tak przebudować drzewo, iżby wyrwał korzenie! Biada temu, kto chciałby odmieniać pień! Kto posunąłby się może zbyt daleko i obcinał konary drzewa, na których sam się niekiedy opiera i pod cieniem którego się chowa!’ Naród i narodowa kultura zatem podlegają zmianom, ale w tych zmianach konieczne jest zachowanie ciągłości. Myśląc np. o naszej znajomości literatury: nie można zatrzymać się na Sienkiewiczu, ale zarazem nie można pominąć Kochanowskiego, Norwida, Sienkiewicza (i tylu innych). Naród musi być mocno oparty o rzeczywistość, która trzyma pazurami serca każdy kawałek ziemi ojczyznej. Tak jak trawa pod dębami chroni glebę przed lotnymi piaskami, tak rolnik siedzący na swym zagonie, miłujący ziemię rodzimą, wkładający w nią trud, wysiłek, umiejętność, doświadczenie i miłość – sprawia, że Polska nie jest terenem przepychanym w prawo i w lewo”⁴⁹. Idea narodu i odpowiedzialności za wychowanie narodowe wpisuje się w nauczanie społeczne Wyszyńskiego, który w nauczaniu narodowym wykazał chrystocentryczny, mariologiczny oraz antropologiczny charakter⁵⁰. Duchowny uważał, że nie ma możliwości odłączenia Boga od dziejów, historii narodu. Jego zdaniem naród bez historii nie ma szans na przetrwanie. Proponował, by w środowisku rodzinnym oraz szkolnym przekazywać dzieciom i młodzieży wiedzę historyczną. Szacunek do uszanowania wolności, wychowanie w ofiarnym duchu wpisuje się w komponent kultury narodowej. Wyszyński zabiegał, by o przyszłość narodu starać się zabiegać w czasie teraźniejszym. Nie myśleć nieustannie o przeszłości i przyszłości⁵¹.

5. DYREKTYWY DLA WSPÓŁCZESNEGO CZŁOWIEKA

Na podstawie *ABC Społecznej Krucjaty Miłości* w ujęciu Stefana Wyszyńskiego opracowano autorskie dyrektywy dla współczesnego człowieka. Poniższe zestawienie prezentuje czynniki: rodzinne, społeczne i narodowe, ponieważ, jak wspo-

⁴⁸ Tenże, *Soli Deo*, s. 25, 36.

⁴⁹ P. Mazurkiewicz, *Wiara ks. Prymasa Tysiąclecia Kard. Wyszyńskiego*, <https://www.paraflajazgarzew.pl/wiara-ks-prymasa-tysiaclecia-kard-wyszynskiego> (02.06.2022)

⁵⁰ A. Rynio, dz. cyt., s. 17, 52

⁵¹ S. Wyszyński, *Kocham Ojczyznę więcej niż własne serce*, Częstochowa 2020, s. 4, 29.

mniano na wstępie, Społeczna Krucjata formułuje człowieka, rodzinę i naród. Trzy wskazane komponenty są kluczowe dla współczesnego człowieka⁵².

CZYNNIKI RODZINNE – rodzice powinni wychowywać dzieci w skromności i trzeźwości, należy zachęcać młodzież do czytania dzieł kulturowych, np. *Potopu* Sienkiewicza.

CZYNNIKI SPOŁECZNE – należy bronić godności życia ludzkiego, przeciwstawiać się aborcji i eutanazji, należy dbać o kulturę słowa i ojczysty język, należy uczciwie i rzetelnie wykonywać obowiązki w pracy, warto przestrzegać zasad Społecznej Kruczaty Miłości.

CZYNNIKI NARODOWE – należy wychowywać w duchu narodowej odpowiedzialności, obywatel powinien dbać o wolność i pokój, należy odbudować pozycję Kościoła w narodzie.

Interpretując zestawione dyrektywy dla człowieka XXI wieku, sporządzone na podstawie myśli społecznej Stefana Wyszyńskiego stwierdzono, że program Społecznej Kruczaty nie jest łatwym zadaniem postawionym przed współczesnym człowiekiem. Miłość, obrona przed kłamstwem i obłudą stają się fundamentem praw i obowiązków⁵³ wkomponowanych we wspólnotę: rodzinną, religijną, narodową, kulturową i polityczną⁵⁴.

PODSUMOWANIE

Podsumowując zestawioną myśl społeczną Stefana Wyszyńskiego zauważono, że duchownemu zależało na człowieku, rodzinie i narodzie, które wpisują się w realizację programu Społecznej Kruczaty Miłości. Autor wskazanego programu dostrzegł, że samo pojęcie kruczaty wydawało mu się militarystyczne, bez gotowości do podjęcia troski o życie społeczne człowieka. Dlatego podkreślał, by krucjata była świętą kruczatą, wypełnioną teologią miłości⁵⁵. „Z drobiazgów życiowych wykonywanych wielkim sercem powstaje wielkość człowieka”⁵⁶. Zaprezentowane słowa pokazują, że od ludzkich czynów zależy skarb człowieczeństwa.

⁵² M. Bujewska, *Człowieczeństwo w myśli Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, „Pedagogika Katolicka”, nr 30 (1/2022), s. 232–239.

⁵³ S. Wyszyński., *Nauczanie społeczne*, s. 64, 97.

⁵⁴ Tenże, *Kazania Świątokrzyskie*, s. 84, 85.

⁵⁵ Tenże, *Kościół, Naród*, s. 88, 89.

⁵⁶ Tenże, *Kochaj i zwyciężaj*, Częstochowa: Wyd. Św. Paweł, Instytut Prymasowski Stefana Kardynała Wyszyńskiego 2011, s. 8.

Krytyczna analiza myśli społecznej Stefana Wyszyńskiego formułuje następujące **wnioski**:

- należy wprowadzać do rodzin oraz instytucji oświatowych Społeczną Kruccjatę
- trzeba wychować społeczeństwo w poszanowaniu godności człowieka
- trzeba starać się zadbać o odpowiedni odpoczynek w pracy, domu i szkole
- należy kształtować w młodym człowieku odpowiedzialność i tożsamość narodową.

Bibliografia

- Jastrzębski J., *Bł. Stefan Wyszyński – Prymas do odkrycia*, Kraków 2021.
- Koźyczkowska A., *Stefana Wyszyńskiego antropologia „możliwości”: ludzka praxis jako płaszczyzna*, „Forum Oświatowe” 1(42), 2010.
- Laskowska M., *Ks. Stefan Wyszyński jako dziennikarz i redaktor (1924–1946)*, Toruń 2011.
- Mazurkiewicz P., *Wiara ks. Prymasa Tysiąclecia Kard Wyszyńskiego*, <https://www.parafiajazarzew.pl/wiara-ks-prymasa-tysiaclecia-kard-wyszynskiego> (02.06.2022).
- Micewski A., *Kardynał Wyszyński Prymas i Mąż Stanu*, Paris 1982.
- Micewski A., *Stefan Kardynał Wyszyński (1901–1981)*, Warszawa 2000.
- Rodzina – sport, zdrowie, bezpieczeństwo*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2021.
- Rynio A., *Idea narodu i odpowiedzialności za naród w kazaniach milejniejszych Czcigodnego Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, Lublin 2020.
- Wyszyński S., *Czas to miłość*, Częstochowa 2017.
- Wyszyński S., *Duch pracy ludzkiej – myśli o wartości pracy*, Warszawa 2020.
- Wyszyński S., *Głos z Jasnej Góry*, Warszawa 2021.
- Wyszyński S., *Jedna jest Polska – wybór przemówień i kazań*, Warszawa 2017.
- Wyszyński S., *Jestem przy Tobie – Apele Jasnogórskie*, Miejsce Piastowe 1983.
- Wyszyński S., *Kazania Świętokrzyskie (1974–1976)*, Warszawa 2021.
- Wyszyński S., *Kimże jest człowiek?*, Warszawa 1987.
- Wyszyński S., *Kochaj i zwyciężaj*, Częstochowa 2011.
- Wyszyński S., *Kościół, Naród, Ojczyzna*, Bydgoszcz 1992.
- Wyszyński S., *Kromka chleba – wybór myśli i aforyzmów z kazań, przemówień i rozważań*, Warszawa 2008.
- Wyszyński S., *List do moich kapłanów*, Warszawa 2019.
- Wyszyński S., *Miłością napelnieni*, Częstochowa 2011.
- Wyszyński S., *Miłość i sprawiedliwość społeczna – rozważania społeczne*, Warszawa 2021.
- Wyszyński S., *Nauczanie społeczne 1946–1981*, Warszawa 1990.

- Wyszyński S., *O godności kobiety*, Zielonka 2020.
- Wyszyński S., *Rozważania różańcowe*, Warszawa 2020.
- Wyszyński S., *Soli Deo – 100 myśli Prymasa Tysiąclecia*, Pelplin 2020.
- Wyszyński S., *Sumienie Prawe u podstaw odnowy życia narodowego*, Warszawa 1996.
- Wyszyński S., *Wiara i odpowiedzialność*, Zielonka 2021.
- Wyszyński S., *Zapiski więzienne*, Warszawa 2006.